

Af Udlandets Literatur.

Den sociale Omdannelsesproces.

Den amerikanske Forfatter Charles H. Cooley, ved Universitetet i Michigan, bemærker i en Artikel, betitlet »The Process of Social Change«^{*)}, at Udtrykkene »Kvalitetsvalg«, »naturlig Udvælgelse« (»natural selection«), »Tilpasningernes Bestaaen«, »de Dygtigstes Overleven« (»survival of the fittest«), »Kampen for Tilværelsen«, med flere, der skyldes Darwin og Spencer, nu jævnlig bruges, naar Talen er om sociale Fænomener, og cirkulere som Betegnelser for, hvad der gaar for sig i det menneskelige Samfund. Der er imidlertid dem, siger den amerikanske Forfatter, som nok kunde have Lyst til at opkaste det Spørgsmaal, om disse Udtryk ikke, ligesom den amerikanske Sølvdollar, snarest cirkulere formedelst den Kredit, deres Ophavsmænd nyde, — snarere end paa Grund af den Værdi, de med Udtrykkene sædvanligt forbundne Forestillinger i Virkeligheden have.

Af dette vil man forstaa, at C. H. Cooley ikke ganske billiger de moderne Sociologers hyppige An-

^{*)} Political Science Quarterly, Marts 1897.

Af Udlandets Literatur.

Den sociale Omdannelsesproces.

Den amerikanske Forfatter Charles H. Cooley, ved Universitetet i Michigan, bemærker i en Artikel, betitlet »The Process of Social Change«^{*)}, at Udtrykkene »Kvalitetsvalg«, »naturlig Udvælgelse« (»natural selection«), »Tilpasningernes Bestaaen«, »de Dygtigstes Overleven« (»survival of the fittest«), »Kampen for Tilværelsen«, med flere, der skyldes Darwin og Spencer, nu jævnlig bruges, naar Talen er om sociale Fænomener, og cirkulere som Betegnelser for, hvad der gaar for sig i det menneskelige Samfund. Der er imidlertid dem, siger den amerikanske Forfatter, som nok kunde have Lyst til at opkaste det Spørgsmaal, om disse Udtryk ikke, ligesom den amerikanske Sølvdollar, snarest cirkulere formedelst den Kredit, deres Ophavsmænd nyde, — snarere end paa Grund af den Værdi, de med Udtrykkene sædvanligt forbundne Forestillinger i Virkeligheden have.

Af dette vil man forstaa, at C. H. Cooley ikke ganske billiger de moderne Sociologers hyppige An-

^{*)} Political Science Quarterly, Marts 1897.

vendelse af darwinistiske Betegnelser, — tvivlsomme Tegn. der, tror han, ikke kunne paaregnes indløste med Tankeverdenens Guldmonnt. Vistnok misbruges hine Udtryk af og til af Sociologerne; — i ethvert Fald fortjene C. H. Cooley's Bemærkninger at tages i Betragtning, og i det følgende gengives de med kun ringe Forkortelser.

I.

Mr. Cooley begynder med at indrømme, at forsaavidt Talen er om de forskellige Raceelementer i Jordens Befolkning, er den darwinistiske Lære om Forandringer i Følge de mest Skikkedes Overleven («survival»), — den Lære, at hvad der eksisterer, gør dette, fordi det til en eller anden Tid har sejret i en Existens-Kamp — sikkerlig ikke noget Hjernespind, men en aldeles haandgribelig Ting. Der kan maaske være Tvivl for andre Arters Vedkommende, — men ikke for Arten *homo's* Vedkommende: her er Udviklingen gaaet for sig i Historiens Lys, og fortsættes fremdeles med fuld Kraft for vore Øjne. Det vilde være vanskeligt at finde et større Landomraade, hvor ikke en Race, en Nation eller Stamme stiger paa en andens Bekostning. Galton bemærker, at der sandsynligvis ikke kan findes noget Landomraade, der i Løbet af de sidste faa Aartusinder ikke har været behersket af meget forskellige Racer. Vi staa selv midt i Udviklingen. De evropæiske Racer trænge overalt frem. Udenfor Evropa taltes der af Evropæere i Aarhundredets Begyndelse omtrent 10 Millioner, ved Aarhundredets Slutning omtrent 100 Millioner.

De evropæiske Folkeracer udgøre nu vel omtrent en Tredjedel, — for et Par Aarhundreder siden kun omtrent en Tiendedel af Jordens Befolkning. I den amerikanske Union ser man Indianerne forsvinde, Negrene blive, og rundt om i Amerika ser man en skarp Konkurrence mellem forskellige Racer.

Men ganske anderledes stiller det sig, naar man vender sig til en Betragtning af, hvad der gaar for sig indenfor den enkelte Race; saa er det ikke saa let at se, hvad »natural selection« udretter. Hvori bestaar for Exempel de Forandringer, den engelske Nation, — bortset fra hvad der skyldes Blandinger med andre Racer — i den historiske Tid er undergaaet? For at forstaa Spørgsmaalets Betydning maa man jo ikke glemme, at store Forandringer kunne ske i et Folks Institutioner, Sæder, Moral, Udseende, uden at der derfra kan sluttes til organiske Forandringer i Racen. Hvis et engelsk Ægtepar ned sætter sig i Amerika, vil der hos dets Børn som en Følge af Klima og Samfundsforhold snart udvikle sig Ejendommeligheder, der for Alle og Enhver ville betegne dem som Amerikanere; — men disse Ejendommeligheder have lidet at gøre med »natural selection«, og det er usikkert, om de overhovedet kunne føres videre ved Arv. Paa samme Maade forholder det sig i Hovedsagen med de Omdannelser, der bevirke Nationernes Stigen og Fald; de foregaa altfor hurtigt til, at de skulde kunne skyldes et »Kvalitetsvalg« eller nogen organisk Forandring i Racen. Der er intet Bevis for, at Nutidens Spaniere ere organisk forskellige fra deres Forfædre i Spaniens stolteste Tid; den stedfundne Degenerering er af samme

Art, som den, der observeres hos Drenge, der ere komne i slet Selskab. Det er en Nedgang i Tone, i Moral, i Institutioner, — ikke i naturlige Anlæg.

En videnskabelig Prøve paa organisk Forskellighed vilde det være, om man tog nyfødte Børn, der var typiske for de Folkeslag, der skulde sammenlignes, og noterede den Ulighed, de vilde udvikle, naar de opdroges under de samme sociale Indflydelser. Raa Sammenligninger af denne Art kunne anstilles mellem samtidige Folk, — men de ere naturligvis umulige, naar det drejer sig om forskellige Tider i den samme Races Historie. Spørger man Anthropologerne om Forandringerne i vor Race igennem Tidernes Løb, ville de, forsaavidt de overhovedet ville give positive Svar, neppe være enige. Ja, mange af dem ville vel svare, at de fysiske Kræfter tage af, — fordi de ikke bruges saa meget som tidligere, fordi det nu mere end før kommer an paa den aandelige Overlegenhed, fordi der nu gøres saa meget for at holde svagelige Børn i Live, og fordi Fattigdom og Last holdes oppe ved Nutidens filantropiske Virksomhed. Alligevel mangler der et direkte Bevis for en Aftagen, og det er meget vel muligt, at de nysnævnte Faktorer modvejes, ja mere end modvejes ved andre, der kunne antages at virke i modsat Retning, f. Ex. en bedre Ernæring, systematiske Legemsøvelser og Forbedring af en stor Mængde sociale Forhold. Baade den ene og den anden Opfattelse kan støttes med gode a-priori-Argumenter; — til en afgørende Dom kan man ikke naa, da de direkte Vidnesbyrd ere utilstrækkelige.

Man kan endog rejse Tvivl om, hvorvidt Tænke-

evnerne nu ere større end tidligere. Ganske vist have de gothogermanske Folkeslag udført et stort aandeligt Arbejde af forskellig Art; men selv om vi antage, at Virkningen af de aandelige Anstrengelser kunne nedarves, maa det betænkes, at kun en lille Del af Racen har taget Del deri. Karakteristisk er det ogsaa, at saa mange af de Mænd, der føre an i Kunst, i Videnskab, i Politik, ere udgaaede af Bondestanden, og mangle Forfædre, der i kendelig Grad have haft Del i Fortidens aandelige Virksomhed. Kunde man hente nogle tusinde Pattebørn fra en fjern Fortid og give dem moderne Næring og Opdragelse, tør det antages, at de vilde kunne levere deres Kontingent af Rigsdagsmænd, Romanskrivere og Elektrikere etc., og dette af en saadan Beskaffenhed, at en større Forskel fra, hvad Befolkningen ellers leverer, ikke vilde være let at opdage. Kvalitetsvalget er — naar der bortses fra Race-Konflikter — aabenbart langt mere virksomt for Typernes Bevaring end for deres Forandring, thi det atholder fra stærke Afvigelser i hvilkensomhelst Retning. Folk, der helt igennem ere Forbrydere eller hengivne til selvødelæggende Laster, pleje ikke at være frugtbare, og det samme gælder om Folk med meget fremragende aandelige og moralske Evner. Det er Folk af Mellemslags, den store, ved intet særligt udmærkede Masse, der opretholder Befolkningen. Vel er der dem, der tro, at Befolkningens mest degraderede Medlemmer ere de mest frugtbare; — men dette er ganske ubevist. Omvendt er der dem, der mene, at de Individuer, der i det daglige Livs Konkurrencekampe bære de største Gevinster hjem, ogsaa maa

være de mest formeringsdygtige. Ogsaa dette er ganske ubevist. Snarere synes det, at de i det daglige Liv »successful«, naar Talen bliver om »survival«, ere — »the unfit«. Sagen er den, at Naturens »standard of success«, — d. v. s. »survival« — er ganske forskellig fra den sociale »standard«; de to Maal ere hinanden tildels endog modsatte. At gifte sig tidligt og at stifte store Familier stemmer i Almindelighed ingenlunde med de socialt Ærgerriges Ønsker. Det synes saaledes i det Hele, at stort Nederlag og stort Held i samme Grad ere ugunstige for »Tilpasningen«, og at de Stier, der stærkt vige af fra den sædvanlige Landevej, tilsidst svinde bort.

Exempelvis kan man henvise til de studerende Kvinders Forhold. De synes i det Hele at være en fortræffelig Klasse af Samfundsmedlemmer med stærke Fremskridts-Tilbøjeligheder, hvis Egenskaber maatte ønskes nedarvede; — alligevel er det saa, at man ikke tør vente, at disse Kvinder ville efterlade saa talrigt Afkom som de, der helt hellige sig Familien. Faktisk gifter en stor Mængde af Damerne med akademisk Dannelse sig aldrig; og de, som overhovedet gifte sig, gifte sig i en forholdsvis senere Alder og faa færre Børn.

Det er altsaa slet ikke saa sikkert, at »Kvalitetsvalget« — bortset fra Race-Konkurrencen — virker sikkert og hurtigt som en Aarsag til social Forandring. Naturligvis undergaa Racerne, især de, der have en paa Begivenheder rig Historie, organiske Omdannelser; ellers vilde ny Typer ikke have kunnet opstaa. Men indenfor den enkelte Race synes Forholdet at være et andet. Her synes »den

naturlige Udvælgelse* ikke at have meget at gøre med Bygningskunstens, Musikens, Malerkunstens og Poesiens eller med de religiøse Systemers Omdannelse; det er ikke den Proces, der bringer os en mildere Regering, et forbedret Skolevæsen, forædlede Sæder, klarere Begreber om Børneopdragelsen eller om Kvindernes Kaar etc.

II.

Den Proces, der resulterer i visse Anskuelser, moralske Opfattelser og Institutioner, Fremgang eller Forfald, er særligt karakteristisk for det menneskelige Liv, om den end antages til en vis Grad at være virksom blandt alle sociale Dyr. Den støtter sig til de imitative og sympathetiske Evner, og har Forbindelse med Kvalitetsvalget, derigennem at disse Evner rimeligvis undergaa en Evolution, »have an evolutionary history«, i hvilken Kvalitetsvalget spiller en Rolle.

Det er aabenbart, at Menneskenes højere og ædlere Evner have stærke Berøringspunkter med Kampen for Tilværelsen, ja, saalænge denne varer, ere af afgørende Betydning, skønt de stræbe at faa den til at træde tilbage for en fornuftmæssig og sympathetisk Kooperation. Efterligning og Medfølelse ere Betingelser for social Magt, og Beviset for, at de have udviklet sig ved Hjælp af »den naturlige Udvælgelse«, er — skønt langt mindre haandgribeligt — af samme Art som det, der føres for, at vor legemlige Skikkelse har udviklet sig saaledes. Dette Spørgsmaal er det imidlertid ikke

nødvendigt at diskutere her; det er tilstrækkeligt at notere det Faktum, at vor Overvægt over de andre Skabninger hænger sammen med en naturlig Bøjelighed, der skyldes Efterligning og Medfølelse, og som gør os skikkede for social Omdannelse.

Menneskene ere skabte til at udgøre Dele af et stærkt Hele. Kun i Samfund bliver Mennesket stærkt. Menneskets Styrke ligger i Evnen til at efterligne og til at rette sig efter andre, i dets Medgørlighed. Enhver af Menneskets Tanker og deraf ledede Handlinger staar paa en eller anden Maade i Forhold til de sociale Omgivelser. Lysten til at efterligne, der, uden at vi selv vide det, bestemmer saa mange af vore Handlinger; Frygten for Mishag, der fører til Ensartethed ikke blot i Klæde- dragt og Sæder, men overhovedet i vor Handlemaade; Haabet om Bifald, Helte-Tilbedelse, Patriotisme, Medfølelse, Kærlighed, — alle disse Faktorer give Samfundet Magt over dets enkelte Medlemmer. Den Lidenskab at ville være noget i Medmenneskers Øjne er Livets Liv, er den Ild, der smelter den individuelle Energi om til social Kraft.

Tørsten efter Bifald kaldes ofte Svaghed, og som Modsætning nævner man den Styrke, der bestaar i helt at være sig selv; — men faktisk findes der intet Menneske, som fuldt er »self-sufficient«. Trangen til Bifald kan aldrig helt udryddes; vilde vi se at komme af hermed, vilde vi handle som en Mand, der laa i en Sø, og som med Hænderne søgte at jage Vandet bort. Det højeste, vi kunne gøre — og dette er ganske vist ogsaa af den største Vigtighed — er, at vi udvælge dem, hos hvem vi søge Bifald,

maaske henvende os til fjerntværende eller endog tænkte Personer fremfor til dem, vi have lige ved Haanden, søge Hjælp i store Bøger, hos vise Mænd. Alle maa vi nu en Gang være Helte-Tilbedere; det er da af største Vigtighed, at vi udvælge os den rigtige Art af Helte.

Den menneskelige Natur er overhovedet vanskelig at forandre, men dens mest rodfæstede Egenskab er Modtagelighed for sociale Indflydelser. Vor Omgang forandrer ikke vor Natur, men har stor Magt over vor Opførsel. Den kan vanskelig gøre en pirrelig Mand taalmodig eller en dum Mand klog, men den kan faa en kløgtig Mand til at blive Ingeniør og en anden kløgtig Mand til at blive Indbrudstyv. Den Vej, vi slaa ind paa, bestemmes ikke af vor Natur alene; den Vej, vi slaa ind paa, bestemmes i stort Omfang af de Indflydelser, vi ere undergivne. Vi ere knyttede til vore Medmennesker ved Arv, forsaavidt Talen er om det, der er relativt blivende, og ved Indflydelser, forsaavidt Talen er om det Plastiske; ad den ene Vej overføres den menneskelige Natur, — ad den anden Institutioner, Handlemaade, Anskuelser.

Det er denne Bøjelighed, der gør, at enhver af os ikke saa meget er stærk i og for sig, men er skikket til at udgøre en Del af et stærkt Hele. Vore Tanker og Følelser ere ikke, som de dyriske Instinkter, forudbestemte til at arbejde for et enkelt Formaal; de ere ikke-specialiserede, idet de arbejde for Maal, som det Samfund, vi leve i, sætter os. Vi ere saa lykkeligt byggede, at Menneskeheden kan komme fremad uden nogen Forandring i den menneskelige

Natur. En vis Grad af Conformitet er altsaa en af Betingelserne for socialt Fremskridt. De udjævnende Indflydelser beklages ofte, — f. Ex. af Emerson, naar han siger, at »Samfundet er en Sammensværgelse imod ethvert af dets Medlemmers Uafhængighed«, eller naar han siger: »at være en Mand er at være Non-Conformist«. Dette er, paa en vis Maade, sandt og rigtigt; men det er ogsaa sandt, at Samfundsdisciplinen, som Ingen kan eller bør helt unddrage sig, fordrer Underkastelse. Den hæver, ligesaa godt som den trykker ned, forebygger Forbrydelse og Forvirring, ligesaa vel som den hindrer Geniet, og den sammenknytter Menneskene til et stærkt men dog bøjeligt Hele. En Expedition af Polarforskere maa holde sammen, selv om de ikke alle ere enige om Vejen, og de fleste Folk føle heller ingen Tilbøjelighed til at forlade Rækkerne.

Den menneskelige Udvikling, Evolution, hviler da, ligesom den dyriske, først og fremmest paa Magt; men Magt beror paa Samvirken og Samvirken involverer social Disciplin og individuel Føjelighed. Menneskeslægten er stærk ved god Forstaaelse, ved betimelig Undertvingelse af Stridslust, ved Institutioner, der styrke den sociale Enhed, fremfor alt ved en bøjelig menneskelig Natur, der giver Efterlignelsestrangen, Medfølelsen og Samfunds-Begejstringen betydeligt Spillerum.

Efterlignelsestrangen og Medfølelsen gør den sociale Omdannelsesproces til, hvad den er. Naar der gennem Sprogets vidunderlige Mekanisme arbejdes paa og med den imitative og sympathetiske menneskelige Natur, bliver det muligt at faa Menneskene

sammensmeltede til et flydende Hele, hvor enhver Del til en vis Grad føler med og deltager i enhver anden Dels Bevægelse. I dette Hav udkastes et uendeligt Tal af Tanker og Handlinger, og — om ikke af nogen bedre Grund, saa i Kraft af Tilfældets Lov — saa vil nogle nye hensigtsmæssige Variationer af og til finde Sted. Naar Hensigtsmæssigheden erkendes, vil der være en vis Tilbøjelighed til at holde fast ved de ny Variationer, til ligesom at opsamle dem, til at faa dem til at slaa Rod i Skik og Brug, til at bringe dem til iøjnefaldende Udtryk i Love og Institutioner. Her foregaar en Overlevelselses-Proces, »a process of survival«, hvor Menneskenes bevidste Udvælgelse er en vigtig Faktor, — for Størstedelen maaske dog kun bevidst, forsaavidt angaar de nærmest liggende Enkeltheder. Naar man vil beskrive den sociale Omdannelsesproces, kan man vel sammenligne den med en Bølge eller en Samling af Bølger; dog — som sædvanligt, naar man analogiserer sociale Fænomener med fysiske — Billedet gør ikke ganske Fyldest. En nogenlunde klar Forstaaelse af Sagen kan kun opnaas ved et Studium af Samkvemmet mellem Menneskene. De to Ting, der altid maa samvirke, er den menneskelige Natur og Samkvemsmekanismen. Den første er en relativt blivende Faktor, — men den anden er i højeste Grad variabel, og faar netop derved en særlig Interesse og Betydning. Samkvemsmekanismens Omdannelser er for Størstedelen gaaede i Retning af større Ydeevne, og det er i høj Grad netop af denne Grund, at de forløbne to Tusinde Aars Historie er en Beretning om hurtig og stigende social Omdannelse.

III.

Mennesket er et medfølende og meddelsomt Væsen, og det er dette, der gør os føjelige og i Stand til at blive omdannede af vore sociale Omgivelser. Men hvor vidt strække vore Omgivelser sig? Udvidelsen af disses Kreds er den mest betydningsfulde Omdannelse, Historien har at berette om.

En Mands sociale Omgang omfatter alle Personer, som han har Forstaaelse med, alle Indflydelser, der naa ham. Naar jeg læser Aristoteles, strækker min Omgang sig to Tusinde Aar tilbage i Tiden; naar jeg læser Telegrammerne fra Japan, rækker den over til Antipoderne. At jeg kan paavirkes af Iliaden, af Biblen og af andre Udtalelser fra Mænd, der i Tid og Sted ere langt fjernede fra mig, skyldes Skrivekunsten, Bogtrykkerkunsten, Samfærdselsmidlerne, ganske ligesom den Kendsgerning, at jeg fra min Nabø kan modtage ny Tankerækker, skyldes Talen. Med andre Ord: de sociale Indflydelser virke gennem en Mekanisme, og deres Virkemaade afhænger af Mekanismens Art. Det forhaandenværende Samkvemssystem bestemmer Omgivelsernes Kreds.

Talen sammenknyttede de præhistoriske Mennesker til Grupper og gjorde det muligt for dem at overgaa til Historien med sociale Institutioner. Men over lang Tid og store Omraader rækker dette Meddelelsesmiddel ikke, og har forsaavidt sine Mangler som Redskab for Samfundsorganisationen. Vel overleveres Beretninger fra Person til Person og fra Slægt til Slægt ad den mundlige Meddelelsesvej; men undervejs undergaa de tilvisse adskillige Foran-

dringer. Hvorledes vilde Biblen og Platos Værker se ud, hvis vi kun havde modtaget dem ad den mundlige Vej!

Skrivekunsten betegner et uhyre Fremskridt. Der kommer Fasthed i Lovene. Videnskaben bliver nu først mulig. Literaturen kan strække sig over større Omraader. For alle Personer, der kunne læse, udvides Omgivelsernes Kreds mægtigt. Samkvem mellem beslægtede Sjæle paa Steder og til Tider, der ligge langt fra hverandre, muliggøres. De læsekyndige Individuer blive Centrér, fra hvilke Bevægelsen atter naar ud til andre og atter andre. Et vidtrækkende Samarbejde, Kontinuitet i Arbejdet og Mulighed for et varigt og rationelt Fremskridt opnaas først ved Skrivekunsten.

Bogtrykkerkunsten virkede demokratisk. Saa længe Bøgerne kun var haandskrevne, var de kostbare, og Adgangen til dem et Privilegium for nogle Faa. Den opgaaende Sol kunde kun beskinne en Bjergtop hist og her; Dalene forblev liggende i Skyggen. Bogtrykkerkunsten bevirker muligvis ikke direkte, at Kundskabens Strøm bliver dybere eller renere, men den fører en Sti hen til dens Bred, og den giver Alle en Skaal at drikke af. Bogtrykkerkunsten og dens naturlige Ledsager, Folkeoplysningen, er den vigtigste fri Institution, uden hvilken ingen anden Art Frihed i Længden vilde kunne bestaa.

Det er vel værdt at overveje, hvad disse Forandringer betyde for de individuelle Mennesker, fødte, som de ere, med Anlæg til stadig Udvikling gennem deres imitative og sympathetiske Natur.

Man betragte blot en Gruppe af vore Forfædre, nogle Tusinde Aar tilbage i Tiden, en forholdsvis lille Gruppe, uden Kendskab til Skrivekunsten og med ringe Kendskab til andre Grupper. Det primitive Liv er et meget omdisputeret Forskningsomraade, — men det ville dog vel de fleste Forskere være enige om, at vore fjerne Forfædre levede i smaa Samfund, var uoplyste og havde de mest usikre Forestillinger om den øvrige Menneskehed. Saadanne Grupper førte en sand Kamp for Tilværelsen indbyrdes, — men indenfor hver enkelt Gruppes Grænser, hvor Forstaaelse var mulig, levedes der et virksomt Samfundsliv. Mødrene elskede deres Børn, og Mændene kæmpede for deres Høvdinger; Alles Tanker og Handlinger vare sammenknyttede ved Efterligning og ved Trangen til at høste Bifald. I saadanne Samfund opstod saadanne Bevægelser, som Dimensionerne tillod; — men betænk, hvor snevre disse Dimensioner vare; betænk, hvor faa Mønstre til Efterligning der kunde være Tale om; betænk det overordenligt usikre Kendskab til Fortidens store Mænd, og den fuldstændige Mangel paa Kendskab til andre Samfunds store Mænd! En snæver Kreds begrænsede Udviklingen af de medfødte Evner og Anlæg, og den gennemgaaende Ensartethed i Tanker og Handlinger afspejlede det hele Livs Begrænsethed. Saalænge de store Meddelelses- og Samkvemsmidler ikke havdes, var det overhovedet umuligt for Befolkningens Masse at have nogen bevidst Opfattelse af det sociale Hele. Grundvolden for al social Bevidsthed manglede.

Hvis to Personer, der ikke kunne forstaa hin-

anden, komme i gensidig Berøring, ere tre Ting mulige: de kunne skilles ad, de kunne slaas, eller den ene kan undertvinge den anden. Paa samme Maade kunde den gamle Verdens Samfundsgrupper enten ignorere hverandre, eller føre Krig med hverandre, eller ved Tvang presses sammen til et mekanisk Hele. Da den mekaniske Enhed i Almindelighed viste sig at være bedre end slet ingen Forbindelse, blev det sædvanlig den tredje af de nævnte tre Muligheder, der blev fremherskende. Og navnlig blev dette Tilfældet, efter at Samkvemmet var naaet saa vidt frem, at Organisation af store militære Despotier var bleven mulig.

Hvis alt dette lægges sammen, denne Fattigdom paa Indflydelse og denne Krigsvane, der kun kunde erstattes med en Art Trældom, saa ere vi komne et godt Stykke frem med Hensyn til Forklaringen af de anerkendte Forskelligheder mellem vore fjerne Forfædre og os selv. Det kan være, at vore fjerne Forfædre var helt anderledes dannede end vi; men det er ikke nødvendigt at antage dette for at forstaa, at de førte et Liv, der var helt forskelligt fra det Liv, vi leve.

For Nutidens Mennesker bestaar der et stort Udvalg mellem mange forskellige Kredse. Enhver af os er og maa være Efterligner, men alligevel ere vi i Stand til at udfolde meget forskellige Karakterer. Det rige og stedse rigere Samkvem aabner for os et stedse større Valg af Indflydelser, som vi kunne underkaste os. Nutidens Menneske er ikke, som Fortidens, blot Medlem af en Gruppe, der søger at forme hans Tanke og Handling; Nutidens Menneske

er et Skæringspunkt mellem mange forskellige Grupper, som, skønt adspredte med Hensyn til Tid og Sted, have en bestemt Indflydelse paa os. Man er nutildags ikke mindre end tidligere afhængig af sociale Indflydelser, men man er mindre afhængig af de Indflydelser, der tilfældigvis ere En nærmest. Bøger, Blade, Kunstværker, Mennesker og Steder, der bringes indenfor vor Rækkevidde, er som en Butik, i hvilken man kan gaa ind, undersøge Varerne og købe af dem, hvis man vil. Tusinder af Kredse henvende sig til os, der er ikke længere Monopol men livlig Konkurrence.

Det er paa denne Mangfoldighed af tilgængelige Indflydelser, og ikke paa nogen radikal Forandring i den menneskelige Natur, at den individuelle Udviklings sammenlignelsesvise Frihed i Nutiden hviler. Tidligere Tiders trykkende Indskrænkninger med Hensyn til Tid og Sted ere nu tildels kastede overbord. I Virkeligheden staa Individerne heller ikke nu alene; hvis de synes at gøre det, betyder det oftest blot, at de, med hvem de holder sammen, ikke ere synlige. Hvis en Mand ikke gaar med i Processionen, er Grunden sandsynligvis den, at han lytter til en anden Musik. Vi kende ikke de Indflydelser, han nu og før staar og stod under, men de sociale Indflydelser gøre sig fremdeles gældende. Vi ere nu som før Helte-Tilbedere. Dette gælder særligt om Børn, der udfylde en stor Del af deres aandelige Liv med at udtænke sig Begivenheder, hvor de ved heltedige Handlinger høste Bifald hos de Personer, de beundre. Og den Tænke- og Handlemaade, der har sit Udspring fra Sympathi og Beundring, har,

som alt andet hvad vi gøre, Tilbøjelighed til at sætte sig fast som Vane og til at holde sig ogsaa under Omstændigheder, der synes ganske forskellige fra dem, under hvilke den opstod.

Det, man kalder Originalitet, er heller ikke noget, der er uafhængigt af Omgivelserne, men snarere en karakteristisk Form for Indvirkning paa dem. Lad en Mand være nok saa original, — han kan dog kun udfolde og udtrykke sin Originalitet gennem det tilstedeværende Materiale, der er betinget af Omgivelserne. »Vi ere ganske vist fødte med Evner og Anlæg; men vi skyldes vor Udvikling til Tusinder af Indflydelser fra den store Verden, og tilegner os deraf, hvad vi kunne, og hvad der passer for os.« (Goethe). De naturlige Evner maa være tilstede, men deres Trivsel udfordrer Næring. Et begavet Barn har, som et Agern, Mulighed for at opnaa en høj Væxt; men Muligheden bliver kun til Virkelighed, naar den fornødne Næring kan erhverves. Forestillingen om en nødvendig Modsætning mellem Individualitet og Samfund er en Illusion. Her er tværtimod en gensidig Afhængighed tilstede. Som Regel er det ikke for meget Samfund, der knuger os, men en uheldig Art.

Det er endelig ikke vanskeligt at se, hvorledes denne Udvidelse af Samkvemmet har virket ind paa den sociale Omdannelse. Primitive Samfund kunne lignedes med Smaasøer. De have vel en Historie, altsaa en Udstrækning i Tid, men derimod kun en meget ringe territorial Udstrækning. Gennem Sænkninger i det omgivende Terræn, gennem smaa Vandløb skaffes kun en ringe indbyrdes Forbindelse. I

primitive Samfund var Forandringerne da kun af lokal Natur, som Bølgerne i Smaasøerne. Det moderne Samfund derimod ligner mere det store uendelige Verdenshav, hvor Bølgerne ikke møde anden Hindring end den, den ene Bølge gør den anden. Bølgen stiger saa højt og ruller saa langt bort, som det givne Stød kan føre den. Skrivekunsten aabnede Verden for de konkurrerende sociale Institutioner, omtrent som Skibsfarten aabnede den for de konkurrerende Folkeslag.

Denne Udvidelse af det Milieu, vi befinde os i, ledsages af en ligesaa mærkelig Differentiation indenfor det. Der er ligesaa mange sociale Media, som der er specialiserede Grupper af Individuer, der føle sammen og staa i stadig Forbindelse indbyrdes. Enhver af disse Grupper eller Media er underkastet Bevægelser, som ere mere eller mindre ejendommelige for det paagældende Medium; det har — til en vis Grad — sine egne Anskuelser, sine egne Institutioner, sine egne Traditioner. Hvis man da vil sammenligne de moderne sociale Bevægelser med Bølger, maa man tænke sig et uendeligt Tal af bølgeførende Vande, der blande sig imellem hverandre; ethvert af disse Vande fører lettest de Bølger, der opstod i det selv, men føler dog ogsaa Paavirkning af de Bølger, der opstod i de andre Vande; ethvert Vand krydses bestandig — baade som et Medium for sig, og som Del af et Hele — af en Skare af Bølger, der fremvise alle mulige Forskelligheder med Hensyn til Styrke, Varighed, Retning. Men indenfor de forskellige Media gribe atter Individuerne ind paa forskellig Maade.

I Løbet af det sidste halve Aarhundrede er der fremstaaet ny Meddelelsesmidler — Jernbaner, Telegraf, Telefon, Fotografi, Dagspresse etc. —, der alle gaa ud paa at give Tankestrømmen større Kraft, større Hurtighed, større Brogethed, større Lethed ved at knytte ny sociale Forbindelser. Det sociale Medium er blevet mere letflydende. En tykflydende Vædske som Tjære vil kun kunne føre forholdsvis store Bølger; men de store Bølger i Vand kruses selv af en utallig Mængde Smaabølger. Ligesaa med Samfundet. Hvis vi ville sammenligne Nutidens Samfund med Samfundet for et halvt Aarhundrede siden, ville vi da se, at store Forandringer ere blevne lettede, og at der til dem er føjet en Mængde Smaaforandringer, der i tidligere Tider ikke vilde kunne have naaet ud over den direkte personlige Berørings Rækkevidde. De smaa Krusninger naa nu vidt; ogsaa lidet sigende Modeforandringer forplante sig viden om.

Denne Omdannelsesproces involverer et Valg, »selection«, der maaske er ligesaa naturligt som, hvad det skal være. Altsaa kan man, hvis man vil, gerne tale om »natural selection« ogsaa her. Det kommer frem gennem Indflydelsernes Konkurrence og Udbredelsen af hensigtsmæssigt Nyt. Det udvælgende Princip, den, der fælder Dommen, er den menneskelige Natur, saaledes som den er betinget ikke blot i Kraft af sin egen Fortid, men ogsaa ved Samkvemmets Forhold, ved de nærmere og fjernere Omgivelser, der bestemme, hvilke Indflydelser overhovedet ere tilgængelige.

A. P.-St.